

הרב נתנאל אוירבך

מידע יישומי - תשרי תשפ"ו

א. הפרשת תרומות ומעשרות בירקות

(א) התרומות והמעשרות, כמו חלק גדול מן המצוות התלויות בארץ, מסודרים במחזור של שבע שנים שמתחיל בשנת השמיטה ומסתיים בשנת השמיטה שלאחריה.
 (ב) שנת המעשר בירקות נקבעת על פי שעת הלקיטה¹ ועל פי התאריך א' בתשרי.² לפיכך בא' בתשרי תשפ"ו מתחילה השנה הרביעית במחזור השנים בירקות, ונוהג בה מעשר שני.³
 (ג) מהירקות הנלקטים בשנה זו יש להפריש תרומה גדולה, מעשר ראשון ותרומת מעשר הנוהגים בשנים א-ו,⁴ וכן להפריש מעשר שני ולחלל את קדושתו על פרוטה.⁵

1. הפרשה משנה על חברתה

(א) אסור להפריש מפירות של שנה אחת על פירות של שנה אחרת.⁶
 (ב) לפיכך, הלוקט ירקות מהגינה בערב ראש-השנה כ"ט באלול תשפ"ה, ושוב לוקט בג' בתשרי תשפ"ו, אינו יכול להפריש תרומות ומעשרות מירקות אלו על אלו, משום שאין מפרישים מפירות של שנה אחת על חברתה.
 (ג) יש להיזהר בבתי אריזה שמפרישים בהם תרומות ומעשרות בסוף המיון והאריזה, שלא יפרישו מירקות שנלקטו משנה אחת על חברתה.

ב. הג הסוכות

(א) אתרוג של ערלה פסול לנטילת ארבעת המינים⁷ בכל ימי החג.⁸

1. ראש השנה יג ע"ב; רמב"ם (הל' תרומות פ"ה הי"א; הל' מעשר שני פ"א ה"ד).
2. משנה, ראש השנה פ"א מ"א; רמב"ם, הל' מעשר שני פ"א ה"ב.
3. ראה: רש"י, דברים כו, יב ד"ה שנת המעשר; רמב"ם (הל' מעשר שני פ"א ה"א; הל' מתנות עניים פ"ו ה"ג-ה"ד).
4. רמב"ם, הל' מתנות עניים פ"ו ה"ב-ה"ו.
5. רמב"ם, הל' מעשר שני פ"ב ה"ב; שו"ע, יו"ד סי' שלא סעי' קלג.
6. רמב"ם, הל' תרומות פ"ה הי"א.
7. משנה, סוכה פ"ג מ"א; רמב"ם, הל' סוכה פ"ח ה"ב.
8. סיבת הפסול היא שאתרוג כזה אסור באכילה ועל האתרוג שיוצאים בו ידי חובה להיות בו היתר אכילה, ולפיכך אתרוג כזה פסול בכל ימי החג, ראה: רמב"ם (הל' סוכה פ"ח ה"ט; פיהמ"ש סוכה פ"ג מ"ה); כלבו, סי' עב; מגן אברהם, או"ח סי' תרמט ס"ק ו; משנה ברורה, שם ס"ק מה; שו"ע הרב, שם סעי' טו; ערוך לנר, סוכה לה ע"ב ד"ה בגמרא והוי. ויש שביארו שסיבת הפסול למשך כל ימי החג היא מחמת איסור הנאה מערלה שדינה בשריפה ולכן אתרוג זה חסר בו שיעור למצווה, 'כתותי מכתת שיעוריה', ראה: רמב"ן, מלחמות ה' סוכה טו ע"א מדפי הרי"ף; ראב"ד בהשגות על בעל המאור, סוכה יז ע"א מדפי הרי"ף; קרית ספר, הל' סוכה פ"ח; גר"א, או"ח סי' תרמט ס"ק כז-כח, בדעת הרמב"ם. ויש

ב) אתרוג טבל, שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות, פסול לנטילת ארבעת המינים⁹ בכל ימי החג.¹⁰ לפיכך, אדם המגדל אתרוגים בגינתו, צריך להפריש מהם תרומות ומעשרות כדי לצאת ידי חובת ארבעת המינים.

ג) יש להקפיד להפריש בפועל מעשר ראשון ולתת ללוי ולא להסתפק בקריאת שם בלבד, כדי שלא יישאר חלק מעשר ראשון בתוך האתרוג ובכך יהיה בו חיסרון של 'לכם'.¹¹

ד) אדם המנוי על 'קרן המעשרות - בית האוצר' של מכון 'התורה והארץ', באומרו את נוסח ההפרשה, הוא קורא שם 'מעשר ראשון', וכך מתקיימת אף הזכייה ללוי.¹²

ה) אתרוג אף שנחשב אילן, שלב הגידול הקובע בו הוא לקיטה, כירק, אך התאריך הקובע הוא ט"ו בשבט, כאילן.¹³ לפיכך, בין אם האתרוג נקטף לפני א' בתשרי תשפ"ו ובין אם נקטף לאחר תאריך זה, יש להפריש ממנו מעשר עני.

ג. חול המועד: עבודות בגן הנוי הפרטי¹⁴

א) עבודות של פיתוח שטח כהכנה לזריעה, שתילה או נטיעה אסורות בחול המועד.¹⁵

שביארו שסיבת הפסול באתרוג זה היא משום חסרון 'לכם', פסול השייך רק ביו"ט ראשון אך ביתר ימי החג כשר אתרוג זה לנטילת ארבעת המינים, ראה: רש"י, סוכה לה ע"א ד"ה לפי; תוספות, שם ד"ה לפי; בעל המאור, סוכה יז ע"א מדפי הרי"ף; שיטה זו יוחסה לראב"ד, ראה ריטב"א (סוכה לד ע"ב ד"ה של ערלה; שם, לה ע"א ד"ה ושל ערלה); אורחות חיים, דיני לולב הי"ט. אולם, בדברי הראב"ד בהשגות על בעל המאור, סוכה יז ע"א מדפי הרי"ף, מבואר שהפסול הוא למשך כל ימי החג. שאלה זו בסיבת הפסול של אתרוג ערלה, האם פסול מחמת חסרון 'לכם' או מחסרונות אחרים, תלויה בשאלת הבעלות באיסורי הנאה, ראה: מרחשת, סי' א.

9. רמב"ם, הל' סוכה פ"ח ה"ב.

10. סיבת הפסול היא שאתרוג שיוצאים בו ידי חובה צריך להיות מותר באכילה, ואתרוג של טבל אסור באכילה, ולפיכך פסול אתרוג זה בכל ימי החג, ראה: רש"י, סוכה לה ע"א ד"ה ומאן; רמב"ם, הל' סוכה פ"ח ה"ט; כלבו, סי' עב; משנה ברורה, סי' תרמט ס"ק מה; שו"ע הרב, שם סעי' טו. אולם, יש שביארו שאין סיבת הפסול באתרוג טבל משום חסרון היתר אכילה, שהרי ניתן לאוכלו ע"י הפרשת תרו"מ, ולדבריהם סיבת הפסול היא משום חסרון 'לכם' מחמת 'שיש לכהן וללוי חלק בו', וממילא פסול רק ביו"ט ראשון, ראה: תוספות, סוכה לה ע"א ד"ה אתיא; ר"ן, סוכה יז ע"א מדפי הרי"ף ד"ה של דמאי; קרית ספר, הל' סוכה פ"ח; ראה: רא"ה, סוכה לה ע"א ד"ה של דמאי, שהביא את ב' הטעמים הנ"ל ופסל אתרוג טבל רק ביו"ט ראשון. אולם, יש הסוברים שאין חסרון 'לכם' באתרוג של טבל וניתן לצאת בו ידי חובה לנטילת ארבעת המינים, ראה: רמב"ן, השגות להל' לולב להראב"ד; רמב"ן, מלחמות ה' סוכה טו ע"א מדפי הרי"ף; ריטב"א, סוכה לד ע"ב ד"ה ושל דמאי. למעשה, כתב שער הציון, סי' תרמט אות מה, שמחמת מחלוקת הראשונים ייטול בלי ברכה. שאלה זו, האם באתרוג טבל יש חסרון 'לכם' מחמת חלק הכהן והלוי המעורב בו, תלויה בהגדרת איסור טבל, האם איסורו משום התרומה המעורבת בו, או שהוא איסור עצמי, ראה: אתוון דאורייתא, כלל ב; מנחת ברוך, סי' לד, תלה שאלה זו בספק האם 'מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמייך'.

11. כשרות ארבעת המינים, עמ' עג, בשם הגר"ש ז"א אורבך; מועדים וזמנים, ח"ח הוספות לח"ו סי' עג בשם החזו"א.

12. כע"ז ראה: מועדים וזמנים, ח"ב סי' קכ.

13. רמב"ם, הל' מעשר שני פ"א ה"ה.

14. להרחבה, ראה: מועדי הארץ, הלכות חול המועד בחקלאות, פרק יב.

15. מועד קטן י ע"ב; רמב"ם, הל' יו"ט פ"ח ה"ב; שו"ע, או"ח סי' תקלז סעי' ט.

- (ב) אין לנכש צמחים ועשבים.¹⁶
- (ג) גריפת עלים ואיסוף פסולת לשם ניקיון הגינה, מותרים רק אם נעשה בכמות קטנה, ללא טרחה.¹⁷
- (ד) מותר לקטוף פרחים כדי לקשט בהם את הבית בימי חול המועד.¹⁸
- (ה) אין לגזום את ענפי האילן,¹⁹ אך מותר לגזום ענפים המפריעים למעבר בימי החג,²⁰ או לצורך סכך לסוכתו,²¹ אך יעשה זאת בשינוי בולט.²²
- (ו) אין לכסח את הדשא בימי חול המועד.²³
- (ז) השקיה - מותר להשקות את הצמחים בחול המועד,²⁴ הן באופן ידני והן באמצעות מחשב השקיה המכוון באופן קבוע.²⁵
- (ח) דישון - אסור לדשן בחול המועד, אלא לפני החג או לאחריו. אם ללא הדישון ייפגעו הצמחים והעצים, מותר לדשן בטרחה מועטת.
- (ט) ריסוס והדברה נגד מזיקים ומחלות - מותר רק כאשר הפעולה אינה כרוכה בטורח רב,²⁶ ואף אם הריסוס וההדברה נועדו להרחיק מזיקים ולמנוע מחלות שעדיין לא הופיעו אבל ישנה סבירות גבוהה שיופיעו.²⁷

ד. ברכה על הגשם הראשון

כשיורדים גשמים בפעם הראשונה, ונוצרות שלוליות שטיפות הגשם ניכרות בהן,²⁸ יש לברך ללא שם ומלכות:²⁹

מודים אנחנו לך, ה' אלהינו ואלהי אבותינו, על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו. ואילו פיננו מלא שירה כים, ולשונו רינה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאיילות, אין אנחנו מספיקים להודות לך, ה' אלהינו, ולברך את שמך מלכנו, על אחת מאלף אלפים, ולב רבי רבבות פעמים, הטובות נסים ונפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו. מלפנים ממצרים גאלתנו ה'

16. מועד קטן ד ע"ב; שיטה לתלמיד ר"י מפאריש, שם; הגהות מיימוניות, הל' יו"ט פ"ח אות ט, בשם מהר"ם מרוטנבורג; שו"ת המב"ט, ח"א סי' רנ.
17. ראה: שו"ע, או"ח סי' תקלה סעי' ג; הרב שלמה אבינר, 'מהלכות חול המועד בהתיישבות', תחומין ח"ג עמ' 103 דוגמה 10.
18. שמירת שבת כהלכתה, ח"ב פרק סו סעי' נז.
19. שו"ע, או"ח סי' תקלז סעי' יא.
20. כדין מלאכה המותרת לצורכי הגוף, ראה: שו"ע, או"ח סי' תקמד סעי' א.
21. ראה: שו"ע, או"ח סי' תקלז סעי' יא; שמירת שבת כהלכתה, ח"ב פרק סח סעי' לא.
22. שו"ע, או"ח סי' תקלז סעי' יא.
23. חול המועד כהלכתו, פי"א סעי' כו.
24. שמירת שבת כהלכתה, ח"ב פרק סז סעי' יז.
25. ראה: כף החיים, או"ח סי' תקלז סעי' יג; חזו"א, או"ח סי' קלד ס"ק יד; אמונת עתיך 28 (ניסן תשנ"ט) עמ' 14-21; אמונת עתיך 29 (סיון תשנ"ט) עמ' 31-36.
26. תוספות, עבודה זרה נ ע"ב ד"ה ואין; מג"א, או"ח סי' תקלז ס"ק י; לבוש, שם סעי' יב; משנה ברורה, שם ס"ק לב-לז; חול המועד כהלכתו, פי"א סעי' כב.
27. שמירת שבת כהלכתה, ח"ב פרק סז סעי' ט.
28. רש"י, תענית ו ע"ב ד"ה חתן; ריטב"א, תענית שם ד"ה רב האי; רמב"ם, הל' ברכות פ"י ה"ה.
29. ראה: משנה ברורה, סי' רכא ס"ק א; ביאור הלכה, שם ד"ה אם היו בצער; ברכת ה', ח"ד פ"ב סעי' עט.

אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו ובשבע כלכלתנו, מחרב הצלתנו מדבר מלטתנו, ומחולאים רעים ורבים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך. על כן אברים שפילגת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפנו, ולשון אשר שמת בפינו, הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו את שמך מלכנו תמיד, ברוך אתה ה', אל רב ההודאות.³⁰

30. תענית ו ע"ב; שו"ע, או"ח ס' רכא סעי' ב.